

Алла Михайлівна Богуш,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»,
вул. Ніщинського, 1, м. Одеса, Україна
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5678-5455>

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОБРАЗНО-ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

У дослідженні позиціоновано експериментальну методику розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку. Подано аналіз досліджень, що передували досліджуваному конструкту. Визначено ключові поняття, прописано методику розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку та результати дослідження.

Ключові слова: діти передшкільного віку, образне мовлення, виразне мовлення, образно-виразне мовлення, методика.

Проблема розвитку образно-виразного мовлення досліджувалась у різних напрямках: психолого-педагогічні засади образності мовлення (М. Бахтін, П. Блонський, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.); розвиток виразного мовлення у дітей (О. Амацьєва, М. Бухвостова, Г. Леушина, Н. Карпінська, Ю. Руденко та ін.); розвиток образного мовлення дітей (А. Бочкарьова, Н. Ваганова, Н. Гавриш, О. Дьяченко, Л. Кулибчук, І. Попова та ін.); художня література як засіб розвитку образно-виразного мовлення дітей (А. Бочкарьова, Р. Боша, С. Бухвостова, Н. Гавриш, Л. Гурович, С. Жупанин, Н. Кирста, С. Крегжде, А. Полозова, І. Попова та ін.); особливості розвитку мовлення дітей в образотворчій діяльності (Н. Ветлугіна, В. Єзикеєва, С. Ласунова, Е. Савушкіна, К. Хоменко та ін.).

Так, Н. Ветлугіна, досліджуючи закономірності дитячої творчості, вважає, що образне начало лежить в основі творчої діяльності будь-якого виду. Дослідниця визначила етапи розвитку дитячої творчості. На першому етапі в дітей необхідно розвивати образне бачення довкілля, на заняттях з розвитку мовлення збагачувати словник дітей образними виразами, вчити їх користуватись емоційними засобами мовлення. Другий етап – безпосередньо процес дитячої творчості, діти виконують роботу, створюють художні образи. У словесній творчості добирають слова у виразному сполученні, епітети, ритм твору, композицію. Завершальний етап процесу творчості – поява нової продукції, яку діти знову озвучують словами (Ветлугіна, 1968).

В. Єзикеєва простежила вплив цілеспрямованого показу творів образотворчого мистецтва на змістовий бік образу в дитячому малюнку. Задля цього вихователь проводила бесіду, запитаннями в ході бесіди спонукала дітей до словесної характеристики образу. Учена зазначає, що «з метою формування творчості, створення виразного образу використовуються не тільки твори мистецтва. Тут широко вживаються і

спостереження, і словесне відтворення образу з використанням епітетів, метафор, експресивної лексики» (Єзикеєва, 1969: 152).

Н. Сакуліна вбачає прямий зв'язок малювання з розвитком образного мовлення дітей. Особливо важливо, зауважує вчена, активізувати мовлення у процесі розглядання предмета, сприймання його художнього образу, тобто у процесі «обмацування» предмета очима, розглядання його, розуміння того, для чого потрібно його розглядати, що помічати, оскільки в результаті сприймання виникає уявлення, яке вчена розглядає як мисленнєве відтворення побаченого в образній формі. Для виникнення адекватного образу предмета необхідна організація цілеспрямованого сприймання предмета з акцентом на його найважливіших властивостях. Як наслідок, у дитини утворюється єдиний образ предмета, який важливо закріпити в мовленні. Образи яскравих предметів, їх кольорове зображення у предметах мистецтва дитина позначає відповідними словами, використовуючи емоційно-експресивну лексику. За допомогою мовлення дитина отримує можливість виділяти й узагальнювати ознаки, абстрагуючи їх від окремих, конкретних предметів. У дітей виникає потреба розповісти про те, що вони побачили, показати це іншим. У результаті творчої діяльності відбувається закріплення отриманого образу. Дитина створює образи для оточуючих, щоб отримати оцінку своїх творчих зусиль, а тому «сама таку творчість, пов'язану з бажанням спілкування й оцінки, доцільно розвивати і культивувати» (Сакуліна, 1965: 104).

Є. Лукіна вивчала особливості розуміння мови літературного твору старшими дошкільниками. Вона підкреслює, що одним із джерел, звідки діти запозичують нові слова, звороти, є образна, багата на яскраві виражальні засоби, мова творів художньої літератури. Старші дошкільники сприймають художню мову як взірць, прагнуть запозичити її. На думку автора, особливо активно старші дошкільники реагують на

метафоричні вирази. Вони прагнуть точно або приблизно відтворити їх у бесідах чи на малюнку, пояснити спосіб їх творення, але досить обмежено живають у своїх висловлюваннях (Лукіна, 1978).

Л. Панкратова вказує на те, що образне мовлення дітей розвивається і збагачується як під час слухання художніх творів, зачування їх напам'ять, так і у процесі виконання спеціальних творчих завдань: пригадати синонім до заданого слова (шлях – дорога, горював – сумував, радів – веселився); знайти антонім (світлий – темний, веселий – сумний); придумати порівняння («Сонце, як добрий чарівник»). Виконуючи такі завдання, діти замислюються над значенням слів, прагнуть уживати їх так, щоб точно схарактеризувати ту чи ту ознаку, предмет, явище. Вони набувають початкових знань про образність слова, розвивається також розуміння ними різних його відтінків (Панкратова, 1977).

О. Ушакова, розглядаючи проблему розвитку образного мовлення дітей, відзначає, що важливим чинником для його формування є розвиток поетичного слуху. Учена довела, що на основі аналізу літературного твору в єдності його змісту і художньої форми, а також в активному засвоєнні засобів художньої виразності діти оволодівають здатністю передавати в образному слові певний зміст (Ушакова, 1996: 242). О. Ушакова дослідила взаємозв'язок між сприйманням художньої літератури і словесною творчістю, які взаємодіють на основі розвитку поетичного слуху й образного мовлення. На її думку, розвиток поетичного слуху є важливим чинником формування образного мовлення і словесної творчості, однак сам по собі розвиток поетичного слуху не призводить до творчості, яка може бути розвинена тільки у процесі спеціальної роботи, спрямованої на створення умов для творчих проявів дітей, тобто в художньо-мовленнєвій діяльності (Ушакова, 1996: 243).

Р. Боша досліджувала використання латиських народних пісень з метою формування образності мовлення та словесної творчості дітей. Ученою було розроблено критерії, за якими оцінювався рівень та визначались особливості сприймання старшими дошкільниками змісту та художньої мови латиських народних пісень: розрізнення жанру, визначення теми; розуміння ідеї народної пісні; здатність помічати («виокремлювати», «відчувати») в пісні епітети, порівняння, синоніми, антоніми, персоніфікації. Дослідниця дійшла висновку, що робота з розвитку образного мовлення та словесної творчості є важливим складником естетичного виховання дошкільників і повинна здійснюватись у тісному зв'язку із формуванням художнього сприймання літературних творів, у єдності змісту (тема, ідея) та художньої форми (мовних засобів виразності) (Боша, 1998).

Отже, як бачимо, вчені підкреслюють взаємозв'язок образотворчої, художньої і мовленнєвої діяльності, які об'єднують художній образ і образне мовлення.

Відтепер розглянемо результати дослідження вченими виразності мовлення дітей у дошкільній лінгводидактиці. Предметом дослідження О. Аматьєвої виступив процес навчання виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку. Учена дійшла висновку, що мовлення старших дошкільників може вважатися виразним, якщо вони володіють доступними їхньому розумінню мовними та немовними засобами виразності й використовують їх у діалогічному та монологічному мовленні задля вираження чи передання емоцій, свого ставлення до інформації, співрозмовника. Автором було виявлено такі стадії розвитку виразності мовлення в дітей: збагачення знань щодо засобів виразності та їх функцій у мовленні як у процесі розширення емоційного досвіду дітей, так і шляхом спеціального навчання; формування в дітей дифузних уявлень про засоби виразності мовлення, оволодіння вміннями використовувати одержані знання шляхом наслідування виразного мовлення вихователя; усвідомлення дітьми місця та ролі засобів виразності в мовленні, формування навичок самостійного використання одержаних знань, умінь в емоційно забарвленій театральній-ігровій діяльності; актуалізація сформованих уявлень, умінь та навичок в емоційно-мовленнєвих етודהх; реалізація й закріплення комплексу засобів виразності в активній мовленнєвій практиці. У результаті дослідження було виявлено певні закономірності й тенденції засвоєння дітьми виразності мовлення: процес формування виразності мовлення дошкільників взаємопов'язаний з їхнім емоційним розвитком; через складність та недостатню сформованість у дітей монологічного мовлення рівень його виразності нижчий і темпи засвоєння повільніші, ніж відповідні показники в діалогічному мовленні; засвоєння дітьми немовних засобів виразності відбувається швидше, ніж інтонаційних (Аматьєва, 1997).

Отже, вченими описано методи розвитку образного мовлення і методики розвитку виразного мовлення як самостійних мовленнєвих маркерів.

Метою статті є розкрити специфіку образно-виразного мовлення дітей різного дошкільного віку та позиціонувати методику розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку.

Феномен «образно-виразне мовлення» обіймає два складники: образне і виразне мовлення. З'ясуємо насамперед кожний із складників досліджуваного конструкту. Образне мовлення розглядаємо як особистісну якість, яка здатна викликати у мовця наочно-чуттєві уявлення, асоціативно пов'язаних один з одним у процесі суб'єктивного відображення дійсності спеціальними мовними засобами.

Використання образності в мовленні досягається, якщо наявні: асоціативні зв'язки між двома (чи більше) предметами, явищами; перенесення ознак одного предмета на інший; є предметом мовлення, а не мови, що викликає нове метафоричне, переносне значення слова.

Виразне мовлення розуміємо як уміння мовця емоційно впливати на слухачів, співрозмовників інтонацією (засоби мовної виразності), яскраво вираженою експресивною, образною лексикою.

Зазначимо, що у психолого-педагогічному обігу подекуди зустрічається ототожнення понять «образність» і «виразність», а також дискусійні погляди щодо первинності / вторинності цих феноменів. Вважаємо, що поняття «образність» і «виразність» є взаємопроникливими здебільшого в мовленнєвій практиці мовців. Водночас, на нашу думку, не в будь-якому виразному мовленні обов'язково присутні образні вирази (йдеться про немовні засоби виразності).

Оскільки предметом розгляду статті є розвиток образно-виразного мовлення дітей дошкільного віку, з'ясуємо його сутність.

Під образно-виразним мовленням дітей дошкільного віку розуміємо таку якість мовлення, завдяки якій воно набуває стилістичної забарвленості, емоційності, образності, якщо кожне слово проникається експресією мовця (дитини) і водночас є вираженням певної оцінної позиції щодо сприймання і передавання предметів і явищ довкілля. В образно-виразному мовленні дітей переважає експресивне мовлення.

Найбільш відповідальний період у життєвому циклі людини – це її перше дитинство – дошкільне. Розвиток мовлення дитини має свої індивідуально-психологічні особливості, в яких по-різному виявляється його виразність і образність (Л. Віготський, Д. Ельконін, Г. Люблінська, С. Рубінштейн).

Так, у мовленні молодшого дошкільника яскраво виражена мимовільна виразність, наявні окличні речення, вигуки, експресивні звороти (зі сполучного слова як і дієслова), вказівні займенники; стилістичні зображувально-виражальні засоби, а також інтонація, жести, міміка. Жести більш зображувальні, ніж виразні і часто використовуються дітьми для заміни відсутнього слова. Спостерігається прямий зв'язок між засвоєнням дитиною виразності мовлення і розвитком її емоцій (маленька дитина говорить виразно тоді, коли хоче передати свої бажання, почуття, переживання).

Водночас образно-виразні засоби в мовленні молодшого дошкільника не виконують експресивної функції, це більше прояв імпульсивної емоційності, емоційної виразності в певній мовленнєвій ситуації. С. Рубінштейн наголошував на необхідності розвивати образне і виразне мовлення, оскільки воно може набути «характеру непрямої лінії, що занепадає», згасає і залишиться маловиразним. Натомість необхідно використати надзвичайну чутливість малюків до образно-виразних засобів і розвивати мовлення молодших дошкільників у цьому напрямі.

Вчені (Г. Люблінська, Г. Леушина, С. Рубінштейн) вказують на існування зворотного зв'язку між виразністю, образністю мовлення дошкільників, рівнем розвитку їхніх емоцій і загальним рівнем володіння мовою.

У середньому і старшому дошкільному віці спостерігається зниження імпульсивності дитячих емоцій. Крім ситуативного, дитина поступово опановує більш складне контекстове мовлення. Це значно знижує виразність мовлення у старшому дошкільному віці. Відбувається перехід до свідомого, довільного використання виразних засобів для передавання емоцій.

Якщо в молодшому дошкільному віці засвоєння образності, виразності мовлення здійснюється шляхом наслідування дорослих, то формування цієї якості мовлення у старших дошкільників потребує цілеспрямованого спеціального навчання. При цьому комплексний педагогічний вплив має бути спрямований на розвиток мислення, мовлення, емоцій дитини.

Основними засобами навчання дітей образно-виразного мовлення психологи (Г. Леушина, С. Рубінштейн) уважають виразне мовлення дорослих (педагогів, батьків) та використання дитячої художньої літератури.

Під час становлення і розвитку виразності мовлення дітей крім загальних тенденцій велике значення має низка індивідуально-типологічних особливостей, пов'язаних із розвитком емоцій: взаємозв'язок між високим рівнем емоційності дитини, дуже раннім виявом у неї чутливості до емоційної виразності мовлення та відсутністю в ньому характерного спаду виразності у старшому дошкільному віці.

Особливості виразного мовлення дітей дошкільного віку досліджували О. Амацьєва, М. Бухвостова, Н. Карпинська та ін. Так, предметом дослідження Н. Карпинської було навчання дітей виразного читання напам'ять і розповідання (складний педагогічний процес, що ґрунтується на глибокому розумінні й переживанні дітьми змісту художнього твору). У зв'язку з цим нею було визначено поняття «читання дошкільників». Виразне читання дошкільників - це проголошення художнього тексту з можливою для їхнього віку свідомістю й виразністю. У цьому разі виразність мовлення впливає на емоції слухачів, загострює їхню увагу, сприяє засвоєнню образних виразів (Карпинська, 1972).

У навчанні дошкільників виразного читання Н. Карпинська виділяє дві групи вмій і навичок. Перша група – це формування правильної дикції (уміння зрозуміло і чітко вимовляти звуки та їх сполучення у словах). Друга – розвиток уміння керувати своїм голосом (регулювати темп мовлення, силу і висоту голосу). У роботі над технікою мовлення Н. Карпинська вбачає основу культурного, виразного, образного мовлення, підґрунтя для оволодіння елементарними засобами виразності.

Н. Карпинська відзначає наявність в окремих дітей природних здібностей до виразного читання і розповідання. Однак для більшості дошкільників потрібне спеціальне навчання відповідних умій і навичок. Учена визначила загальну закономірність навчання дітей виразного читання: від переживання почуттів, що передаються у творі, до осмисленого ставлення, а потім - до їх висловлювання відповідно

до можливостей дитини. Найкращими формами роботи, в яких почуття, що виникають у дітей під час слухання літературних творів, образи передаються за допомогою засобів виразності, є читання напам'ять віршів, розповідання прозових творів та ігри-драматизації, які безпосередньо впливають на збагачення мовлення дітей образними виразами (Карпинська, 1972).

Вважаємо, ефективність розвитку образно-виразного мовлення дітей залежить від методів і прийомів його розвитку в закладах дошкільної освіти залежно від вікової групи. У дослідженні брали участь діти передшкільного віку ЗДО м. Одеса (№ 250, № 272).

Педагогічними умовами розвитку образно-виразного мовлення дітей було обрано: послідовне введення в активний словник дитини виразників образності; раціональне поєднання занять з різних розділів (розвиток мовлення, художня література, образотворча діяльність) та емоційно-дозвілєвої роботи в повсякденному житті; спонукання дітей до активної образно-виразної мовленнєвої діяльності.

Розробляючи експериментальну методику розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку, було враховано наявні в мовознавстві мовні засоби виразності, як-от: фонетико-словотворчі: алітерація, асонанс, звукові анафора й епіфора, префікси з емоційним забарвленням, суфікси на позначення згрубілості та пестливості); лексико-семантичні засоби (багатозначні слова, словесні анафора й епіфора, слова в переносному значенні, синоніми, антоніми, омоніми тощо); синтаксичні засоби (народні приповідки: прислів'я, приказки; крилаті вислови, фразеологічні (ідіоматичні) звороти, речення з різними видами зв'язку (неповні, зі звертанням, з різною інтонацією); елементи інтонаційної виразності (логічний наголос, темп, логічна мелодика, мовленнєвий такт, паузи тощо); тропи (метафора: уособлення, алегорія; символ, гіпербола, епітет, порівняння тощо); стилістичні фігури (синтаксичні: анафора, епіфора, інверсія, риторичне запитання, риторичне звертання тощо).

Виразниками образності також є слова, словосполучення, мовні конструкції, що сприяють створенню мовцем словесного образу та викликають у слухача наочно-чуттєві уявлення цих образів. Отже, завдання вихователя закладу дошкільної освіти володіти виразним, образним, мовленням, яке буде слугувати взірцем для дітей дошкільного віку.

До початку експерименту було розроблено тематичний словничок за розділами: «Красиві слова», «Веселі слова», «Теплі слова», «Кольорові слова», «Образні вирази», які використовували на тематичних та інтегрованих заняттях.

Розроблено систему мовленнєвих вправ: «Слова-художники», «Музичні слова», «Співучі слова», «Ласкаві слова», «Барвисті слова» тощо. Мовленнєві ігри: «Змагання слів «велетнів» і «малюків», «Іменини гарбуза (моркви)», «Навпаки», словесна гра «Розфарбуй білочку» (жирафа, папугу) тощо.

Особливе місце в процесі навчання було відведено розробці емоційно-мовленнєвим етюдам, тобто спеціальним комунікативним ситуаціям за текстами знайомих для дітей художніх творів, які передбачали використання як мовних, так і немовних засобів виразності.

На заняттях з художньої літератури використовували вікторини з використанням образно-виразних виразів зі знайомих казок та оповідань, а також вправи-змагання «Хто більше пригадає красивих слів (речень)» тощо.

По завершенні було проведено свято «На гостинах у Доброти та Радості», у сценарії якого було задіяно всі засоби мовної виразності та засвоєні дитими образні слова і вирази, що передбачалися розробленими словничками.

На прикінцевому етапі експериментального дослідження було проведено контрольний зріз з метою з'ясування ефективності експериментальної методики розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку. порівняльні дані рівнів розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку подано в таблиці (див. табл.).

Таблиця 1

Порівняльні дані рівнів розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку

Етапи	Групи	Рівні (%)			
		Вище достатнього	Достатній	Задовільний	Незадовільний
Констатувальний	ЕГ	-	10,7	38	51,3
	КГ	-	10	38,7	51,3
Прикінцевий	ЕГ	13,3	50	32,7	4
	КГ	-	12,7	46,7	40,6

Як свідчать дані таблиці, діти експериментальної групи зазнали значних позитивних зрушень у розвитку образно-виразного мовлення. Відтепер на рівні вище достатнього перебували 13,3 % дітей, тоді як на констатувальному етапі цей рівень був відсутній. Достатній рівень засвідчили 50 % дітей (було 10,7 %).

Якщо до навчання на задовільному рівні знаходилося 38 % старших дошкільників, то після навчання його засвідчили вже 32,7% дітей. При цьому незадовільний рівень розвитку образно-виразного мовлення дітей на прикінцевому етапі склав лише 4 % дітей, тоді як на констатувальному етапі він був властивий 51,3 % старшим дошкільникам.

Щодо контрольної групи, то, як свідчить таблиця, значних позитивних змін у рівнях розвитку образно-виразного мовлення не відбулось.

Так, на прикінцевому етапі було виявлено 12,7%, 46,7%, 40,6%, тоді як на констатувальному етапі було відповідно 10%, 38,7% і 51,3%.

ЛІТЕРАТУРА

Аматьєва О. П. Методика навчання виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку: автор. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Одеса, 1997.

Богущ А. М. Концепт «образність» у психологічному вимірі. *Современные достижения в науке и образовании*. 2018. Нетания (Израиль).

Богущ А. М. Сутність феномена «Образ» у площині образного мовлення. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*. 2017. № 4 (59).

Богущ А., Попова І. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору. Київ: «Слово», 2014.

Боша Р. Использование латышской народной песни в развитии образной речи старших дошкольников. Москва, 1998.

Ветлугина Н. А. Художественное творчество и ребенок: монография. М., 1968.

Езикеева В. Способность художественного восприятия у дошкольников. *Известия АПН РСФР*, 1969. № 100.

REFERENCES

Amatyeva, O.P. (1997). *Metodyka navchannya vyraznosti movlennya ditej starshogo doshkil'nogo viku* [Method of teaching expressiveness of children of senior preschool age]. *Extended abstract of candidate's of pedagogical sciences*. Odesa [in Ukrainian].

Bogush, A.M. (2018). *Koncept «obraznist'» u psyhologichnomu vymiri* [The concept of "imagery" in a psychological sense]. *Sovremennue dostyzenyya v nauke i obrazovanyu – Modern advances in science and education*. Netany'ya (Izrayil') [in English].

Bogush, A.M. (2017). *Sutnist' fenomena «Obraz» u ploshhyni obraznogo movlennya* [The essence of the phenomenon of "Image" in the plane of the figurative speech]. *Naukovyj visnyk MNU im. V. O. Suxomlynskogo – № 4 (59)* [in Ukrainian].

Bogush, A. & Popova, I. (2014). *Rozvytok obraznogo movlennya ditej starshogo doshkil'nogo viku zasobamy poetychnogo gumoru* [Development of figurative speech of children of the senior preschool age by means of poetic humor] Ky'yiv: «Slovo» [in Ukrainian].

Bosha, R. (1998). *Ispolzovanie lathyshskoy narodnoy pesni v razvitiy obraznoy rechi starshih doshkolnikov* [The use of the Latvian folk song in the development of the figurative speech of older preschoolers]. Moskva [in Russian].

Ezikeeva, V. (1969). *Sposobnost hudozhestvennogo vospriyatiya u doshkolnikov* [The ability of artistic perception in preschoolers]. *Izvestiya APN RSFR*. № 100 [in Russian].

Отже, результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої експериментальної методики розвитку образно-виразного мовлення дітей передшкільного віку.

Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей. М.: Педагогика, 1972.

Лукіна Е. Ф. Деякі особливості сприймання мови художніх творів дітьми старшого дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 1978. № 3.

Панкратова Л. Я. Сприймання художніх творів у процесі ознайомлення з ними. *Система естетичного виховання в дитячому садку*. 1977. К.: Рад. шк.

Попова І. І. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2012.

Сакулина Н. П. Рисование в дошкольном детстве. М.: Просвещение, 1965.

Ушакова О. С. Речевое воспитание в дошкольном детстве. Развитие связной речи: монография. М., 1996.

Karpinskaya, N.S. (1972). *Hudozhestvennoe slovo v vospitanii detey* [Artistic word in raising children]. M.: Pedagogika [in Russian].

Lukina, E.F.(1978). *Deyaki osoblyvosti spryjmannya movy hudozhnih tvoriv dit'my starshogo doshkil'nogo viku*. [Some features of the perception of the language of works of art by children of the senior preschool age]. *Doshkil'ne vyhovannya – Preschool education*. № 3 [in Ukrainian].

Pankratova L. (1977). *Spryjmannya hudozhnih tvoriv u procesi oznajomlennya z nymy*. [Perception of works of art in the process of familiarization with them.] *Systema estetychnogo vy'xovannya v dytyachomu sadku – System of aesthetic education in kindergarten*. K.: Rad. Shk [in Ukrainian].

Popova, I.I. (2012). *Rozvytok obraznogo movlennya ditej starshogo doshkil'nogo viku zasobamy poetychnogo gumoru* [Development of figurative speech of children of the senior preschool age by means of poetic humor]. *Extended abstract of candidate's of pedagogical sciences*. Odessa [in Ukrainian].

Sakulina, N.P. (1965). *Risovanie v doshkolnom detstve* [Drawing in preschool childhood]. M.: Prosveschenie [in Russian].

Vetlugina, N.A. (1968). *Hudozhestvennoe tvorcestvo i rebenok* [Artistic creativity and child]. M. [in Russian].

Ushakova, O.S. (1966). *Rechevoe vospitanie v doshkolnom detstve. Razvitie svyaznoy rechi* [Speech education in preschool childhood. The development of coherent speech]. M. [in Russian].

Алла Михайлова Богуш,
 доктор педагогических наук, профессор, действительный член НАПН Украины,
 зав. кафедры теории и методики дошкольного образования,
 Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический
 университет имени К. Д. Ушинского»,
 Нищинского, 1 г. Одесса, Украина
 ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5678-5455>

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ОБРАЗНО-ВЫРАЗИТЕЛЬНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ ПРЕДШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье представлен анализ исследований учёных (Е. Аматыева, Р. Боша, Н. Ветлугина, В. Езикеева, Н. Карпинская, Е. Лукина, Л. Панкратова, И. Попова, О. Ушакова) по проблеме восприятия ребёнком художественных образов и развития образной и выразительной речи детей старшего дошкольного возраста. Определено ключевое понятие исследования «образно-выразительная речь», состоящая из двух понятий: образная речь и выразительная речь. Образная речь рассматривается как личностное качество, способное вызвать у ребенка наглядно-чувственные представления, ассоциативно связанные между собой в процессе субъективного отражения действительности специальными языковыми средствами.

Выразительная речь маркирована как умение говорящего эмоционально влиять на собеседника средствами языковой выразительности, в частности, экспрессивной и образной лексикой.

Образно-выразительная речь представлена автором как качество речи, благодаря которому речь приобретает стилистическую окрашенность, эмоциональность, образность, экспрессивность.

В статье раскрыты специфические особенности образно-выразительной речи детей дошкольного возраста. Описана экспериментальная методика развития образно-выразительной речи и достигнутые результаты.

Ключевые слова: дети предшкольного возраста, образная речь, выразительная речь, образно-выразительная речь, развитие, методика.

Alla Bogush,
 Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
 Full member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
 Chairperson of the Faculty of the Theory and Methods of Preschool Education,
 State institution «South Ukrainian National Pedagogical
 University named after K. D. Ushynsky»,
 1 Nishchynskogo Str., Odesa, Ukraine
 ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5678-5455>

TEACHING METHODS OF PRE-SCHOOL AGED CHILDREN'S FIGURATIVE EXPRESSIVE SPEECH

The analysis of the scientists' research (E. Amateva, R. Bosh, N. Vetlugina, V. Ezikeeva, N. Karpinskaya, E. Lukina, L. Pankratova, I. Popova, O. Ushakova) on the problem regarding children's perception of artistic images and figurative and expressive speech development of the senior pre-schoolers is presented.

The key notion of the study "figurative expressive speech" is defined; it consists of two notions: figurative speech and expressive speech. Figurative speech is considered as a personal quality, capable of provoking child's visual and sensual representations, associatively interconnected in the process of subjective reflection of reality by special linguistic means.

Expressive speech is marked as the speaker's ability to emotionally influence the interlocutor by means of language expressiveness, in particular, expressive and figurative vocabulary.

The author presents the figurative and expressive speech as the quality of speech, thanks to which speech acquires stylistic coloring, emotionality, imagery, expressiveness.

The specific features of the preschool aged children's figurative speech are revealed in the article. An experimental technique for the development of figurative and expressive speech alongside with the results achieved are described.

Keywords: children of preschool age, figurative speech, expressive speech, figurative and expressive speech, development, methodology.

Подано до редакції 17.09.2018 р.